

„Két nap neked”

Program kistalvokban szolgáló lelkészek lelkigondozására

A tanulmány egy alattomos és az egyház széles területét romboló problémára hívja fel a figyelmet. A hivatásbeli megfáradás, a lelkesedésvesztés, a tehetetlenségérzet eluralkodása, a pótcselkvésbe menekülés olyasmi, amin senki sem kapja fel a fejét, de csendben rombolja a lelkész lelki egészségét és a gyülekezeteket is. Mindezek mögött rendszerszintű problémák is vannak. Tanulmányom egy olyan kísérletről számol be, melynek során kicsi, fogyatkozó falvakban szolgáló lelkészek kapnak lehetőséget arra, hogy egyrészt átéljék, az egyház nagyobb közössége megbecsüli őket, másrészt egy biztonságos közegben az Úr színe előtt őszintén átgondolhassák hivatásukat, s végül kapjanak némi erőt nehéz szolgálatuk folytatásához.

Kulcsszavak: megbetegítő rendszer, szórványlelkészek, kiegész, melléállás, lelkesítés.

BEVEZETÉS

1. A református lelkészek lelkigondozásáról

Huszonnyolc éve, hogy átléptem a teológia kapuját, és azóta számtalan beszélgetés és fórum tárgya, néha refrénje a teológusok és lelkészek lelkigondozatlanságának kérdése. Valószínűleg mély igazságtalanság lenne tőlem, ha azt mondanám: nem történt ezen a területen semmi érdembeli, hiszen a professzionális lelkigondozással való foglalkozás előretört felekezetünkben. Jól látszik ez a lelkésztovábbképző programok témaválasztásában, valamint a teológiai képzés ilyen irányú módosulásában, a teológiai spirituális szerep komolyan vételében, illetve abban az egyházkormányzói igyekezetben, mely a Dunamelléki Református Egyházkerületben nemcsak lelkigondozói és családsegítői intézetet hozott létre, hanem kifejezetten lelkészek számára is jelölt ki lelkigondozót. Ugyanakkor a kérdés megoldása még igen messze van. Tragikusan jelzi a helyzet megoldatlanságát, amikor lelkészek élete öngyilkossággal zárul, vagy amikor szenvedélybetegségek nyomorítják a szolgálók és közösségeik életét. S természetesen a tragikus példák felsorolása nem lenne teljes a lelkészházaspárok válásának említése nélkül.

Mindamellet számomra kérdéses, hogy e történések mennyire írhatók a lelkészek lelkigondozatlanságának vagy akár az egyházi működés megbetegítő elemeinek számlájára. Az öngyilkosságokról, melyek után a lelkészek lelkigondozóját 2009-től hivatalos státusszal szolgálatba állították, a konkrét esetek ismeretében elmondható, hogy legalábbis egy részük lelkigondozói segítséggel is megakadályozhatatlan lett volna. Anélkül, hogy e példákat részletesen ismertetném, állításom igazolásául csak annyit írok le, hogy az egyik esetben konkrét pszichiátriai segítség folyamatos igénybevétele ellenére következett be a tragédia, a családtörténetben sokadikként. Ezért az esetért – véleményem szerint – nem lenne jogos

az egyházi vezetőket vagy az egyházi struktúrát felelőssé tenni. Ugyanakkor a lelkészek házasságának segítségével igencsak sokat tehetnek a párterápiában is jártas lelkigondozók. S erre minden bizonnyal szükség is van, hiszen annak ellenére, hogy a fiatal lelkészek sokkal inkább elmennek szabadságra, s jobban ügyelnek a keretek megtartására és házasságuk tudatos ápolására, jóval magasabb a válások száma, mint ötven évvel ezelőtt.¹ Ez arra utal, hogy számos lelkész nem tud megbirkózni azzal a kihívással, amelyet a korszínvonalú (magasabb elvárásokat támasztó) házasság fenntartása jelent számára. Hasonlóan nagy segítség lehet a lelkigondozó a szenvedélybetegségek kialakulásának megelőzésében és a kialakult szenvedélybetegségek legyőzésében.

2. Kudarcok, lendületvesztés, kiégés – és megelőzésük

Öngyilkosság, alkoholizmus és válás. Harsány jelei a lelkigondozói szükségnek. De ennek van egy sokkal szélesebb réteget érintő, bár sokkal kevésbé látványos területe is. S ez ugyanolyan rombolóan hat az egyházra, mint a feltűnőbb problémák megjelenése. Sőt, míg a szembeszökő dolgok esetleg felrázhatják az egyházi közvéleményt, és születhet belőlük esetleg valami jó (például a fentebb említett lelkigondozói státusz megalkotása), addig e bujkáló, alattomos problémából csak lassú, de biztos egyházpusztulás születik. A lelkészek kudarcossá válásáról, megkeseredéséről, pálya-, esetleg egyház- és hitelhagyásáról és kiégéséről van szó. És lehet, hogy az érintett nem lesz öngyilkos vagy alkoholista, s formálisan talán a családja sem esik szét, de önbecsülése felmorzsolódik, hivatástudata megkérdőjeleződik, lelkesedése kialszik, az egykor benne égő missziói tüzet pedig apránként eltemeti a gyülekezetével együtt. S mindez úgy következik be, hogy a szemtanúk – elsősorban ha falusi környezetben szolgáló lelkészt látnak így megkeseredve vegetálni – „megértően” helyeselnék e folyamathoz, mintha ez szükségszerű, sőt Isten akaratába simuló lenne. *Mert hát abban a fogyó népességű kis faluban mi mást lehetne csinálni?* A valóság viszont az, hogy a kétségtelenül fogyó népességű falvakban is bőven növekedhetne (hitében, szeretetgyakorló aktivitásában, de akár még létszámában is) az egyház. Kétségtelenül igaz, hogy sok tényező hat abba az irányba, hogy egyfajta belekeseredés, lendületvesztés, kiégés következék be, és e tényezők egy része a kisgyülekezetben szolgálókat jobban veszélyezteti a nagyobb közösségekben szolgáló társaiknál.

„A kiégés fizikai és lelki kimerültségi állapot, amely a hivatás gyakorlásával és a hivatás-identitással kapcsolatban szerzett negatív élmények nyomán áll elő”² – írja *Németh Dávid*. Izgalmas kérdés lenne, hogy a képzés, illetve az egyházi rendszer, amelyben élünk, hogyan segíti elő, hogy a lelkész személyisége elég érett és egészséges legyen a negatív élmények feldolgozásához, illetve szükség esetén milyen segítséget kaphat az egyedül fel nem dolgozható sérülések gyógyításához. Először azonban azt nézzük meg, vajon nem maga a rendszer segíti-e elő a lelkesedésvesztést és a kiégést.

1 SZARKA M.: *Lelkipásztor házaspárok kapcsolati konfliktusainak kezelése*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2013, 13.

■ 2 Tehát a kiégés fogalmát nem abban az értelemben használom, hogy a felettes én totálisan felőrlődne, csupán a munkavégzésben válik az ember unottá, érdektelenné, alacsony hatékonyságúvá. Már nem hisz a célokban, már nem készül annyit a feladatokra, a rutin esetleg viszi, de nem örömforrás már számára a munka. NÉMETH D.: *Egyházi segítőfoglalkozásuk és a kiégés*, *Embertárs*, 2011/4., 319.

E vizsgálódáshoz *Tomcsányi Teodóra* egyik előadásának a „Milyen az egészséges intézmény?” című szakaszában *R. Schmidre* hivatkozva felsorolt ismérveket használok viszonyítási alapként.³ Ezek közül hattal vetem össze az egyházi szolgálatban szerzett tapasztalataimat.

1. *Világos célok.* Eldöntetlen kérdés felekezetünkben, hogy csupán a hűség a cél, avagy a „gyümölcstermés” is. Ezenfelül teljességgel definiálatlan, hogy mit értünk hűségben. Elég, ha valaki nyugdíjaskoráig minden hónapban felveszi a fizetését, vagy dolgozni is kell érte, és ha igen, mennyit és mit? De a gyümölcstermés fogalma sem tisztázottabb. A minőség fejlődése is gyümölcs, vagy csak mennyiség érthető rajta? S mi az a gyümölcsmennyiség, amely elvárható a különböző településtípusokban? S egyáltalán hogyan, milyen mértékűséggel mérjük munkánk eredményességét? Mi az, amit a lelkésztől elvárhatunk, és mi az, amiről alázattal elismerjük, hogy csak a Szentlélekisten teheti meg? Cél-e minden gyülekezet életben tartása, vagy egy-egy gyülekezetnek az utolsó útra kísérése a cél? – Szinte vég nélkül sorolhatnám a kérdéseket, melyekre pillanatnyilag nincs világos, közmegegyezéses és megnyugtató válasz felekezetünkben. Nincs cél, melyhez odamérhetnénk magunkat, s melynek alapján eldönthetnénk, hogy jó irányba megyünk-e, jól haladunk-e, és magunkkal elégedettek, Istennek pedig hálásak lehetünk-e vagy sem.
2. *Felelős hatalomelosztás.* Nálunk mindenért a lelkész felel, de közel sincs mindenre hatalma. A presbitériumban egy szavazata van neki is. De ha például a gazdálkodás felelőtlen, egyedül ő nem tudja felvenni a fizetését. Ő az egyetlen, aki egzisztenciálisan függ, és ő az egyetlen, akit a felsőbbség ténylegesen számonkérhet és szankcionálhat. Nincs világos utasítási rend. A lelkész a presbitérium „főnöke” vagy a presbitérium a lelkész főnöke? És hogy kerül ebbe a képbe az esperes, az egyházmegye vagy éppen a püspök? Lelkészként gyakran átélhetjük, hogy az események nem egy kiforrott írott vagy akár szokásjog alapján történnek, hanem inkább azon múlnak, hogy ki és kin gyakorolja a hatalmat. Azt a hatalmat, amely rendszerint kevés ahhoz a feladathoz, amelyet el kellene végezni.
3. *Helye van az örömmnek és az elismerésnek is.* Közegyházi fórumokon sokkal inkább a negatívumokról, a gondokról és az elmarasztalásokról esik szó, mintsem hogy az eredményekről lennének diadaljelentések és ezek nyomán elismerések. Olykor az az érzésem, mintha az eredmények vonatkozásában az irigység és az önigazoló szándék erősebben érvényesülne, mint a közös öröm. S tulajdonképpen nem is mindig lehet tudni, hogy egy adott cselekedetért dicséret vagy elmarasztalás fog következni. Előfordultak olyan gyűlések is, ahol mindenkinek megköszönték a munkáját. De mivel differenciálatlan volt a köszönet, sem elismerőnek, sem motiválóknak nem éreztem különösebben.
4. *Jelen van a változtatás, az újítás.* A reform hitvallásunk része. „Az egyházat mindig reformálni kell.” Nos, ezzel szöges ellentétben áll a gyakorlat. A legkisebb változtatást is nagy ellenállás és bizalmatlanság fogadja. Ez sokszor így van a gyülekezetben és a lelkészkollégák közt is. Erős konfliktustűrő képessége van szükségére annak, aki bármilyen

3 A Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézetének lelkipedagógiai képzésén 2016. január 14-én elhangzott előadás alapján.

- változtatásra szánja el magát, és egyáltalán nem lehet biztos benne, hogy bárki ki fog állni mellette. Nem ritka, hogy éppen ezért sokakban kialakul az a rutin, hogy bármilyen előrevívő ötletről hallva csak legyintsen: „Nálunk ezt nem lehetne megcsinálni.” Viszont sok lelkesítő sikertől zárja el magát, aki beletörődik a tehetetlenségbe.
5. *Képes kommunikálni a problémákról, kihordani a konfliktusokat, és tanulni belőlük.* Felekezetünkben kifejezetten nehéz a problémákról beszélni. Nemcsak a bizalmatlanság, hanem a tisztázatlan sokféle függőségi kapcsolat miatt is. Maga a rendszer sokkal inkább hajlamosít a konfliktuskerülésre, mint a konfliktusok nyílt és konstruktív vállalására. De még az is, aki konfliktusok árán is vállalná a véleményét, előbb-utóbb megtanulja, hogy felesleges, mert a rendszernek akkora a tehetetlensége, hogy csak az energiáját pazarolja, aki változtatni akar.
 6. *Átgondolt esetben a kapcsolatot megszakítani.* Szinte lehetetlen. Az egyházfegyelem gyakorlása a gyülekezetekben jóformán nem létezik, tehát egy-egy egyháztag gyakorlatilag bármit megengedhet magának anélkül, hogy az eltanácsolás veszélye lebegne a feje felett. De a lelkészt is olyan erős jogosítványok védik, hogy ő is már-már elmozdíthatatlan a helyéről, bármennyire romboló legyen is a tevékenysége a közösségre nézve. A másik oldalról viszont a lelkész sincs könnyű helyzetben, ha szakítani szeretne gyülekezetével, mert semmi garanciája sincs arra, hogy el tud menni a gyülekezetéből másfelé, s ebben érdemben felettesei sem tudják segíteni. Könnyen előfordulhat, hogy az, aki fiatalon és kapósan nem vált, végképp „beszorul” egy kevésbé lelkesítő helyre.

Ha valaki mindezek alapján arra a következtetésre jutna, hogy tudatosan sem lehetne egy kiégésre hajlamosítóbb rendszert tervezni, nem lenne csoda. A csoda inkább az, hogy Isten ennek ellenére még éltet bennünket, és a helyzet a gyakorlatban nem annyira rossz, mint a fenti tényekből következne. Viszont Isten csodája nem mentesít minket a felelősség alól, hogy a magunk részéről tegyünk meg mindent, hogy az egyház hitelesen be tudja tölteni küldetését, az evangélium terjesztését és az emberek Krisztushoz vezetését. „Ezt a munkát azonban meg kell hogy előzze az evangélium hirdetőinek lelki megújulása, spirituális és szellemi, teológiai és mentális állapotának állandó rendben tartása.”⁴ E mondat szellemében született az alábbiakban ismertetendő projekt, mely azon lelkészek lelki jóllétéhez kívánt hozzájárulni, akik talán a legveszélyeztetettebbek a megfáradás tekintetében, mert olyan területeken szolgálnak, ahol emberileg nézve kevés az esély sok lelkesítő fordulat átélésére, ellenben könnyű elmagányosodni, kudarcokat gyűjteni, megkeseredni, esetleg kiégni.

HOGYAN KERÜLTEM KAPCSOLATBA A TÉMÁVAL?

1. Ahol a projekt megfogant

Huszzonegy éve szolgálók gyülekezeti lelkészként. Az első öt évben szórványvidéken, egy újonnan alakított, nyolc pici gyülekezetből álló társegyházközségben. Ezután hívtak meg egy másik egyházmegye kisvárosi gyülekezetébe lelkésznek. Azóta itt szolgálók. Kilenc éve

4 SZARKA M.: *Lelkipásztor házaspárok kapcsolati konfliktusainak kezelése*, i. m. 34.

lettem egyházmegyénk missziói előadója és az egyházkerület missziói bizottságának tagja. E bizottság tevékenysége arra korlátozódik, hogy a megyéktől beérkező éves beszámolóik alapján megvitatja és elfogadásra ajánlja a kerületi előadó éves jelentését az egyházkerületben folyó missziói munkáról. Ezenkívül javaslatai lehetnek.

A bizottság kiemelt figyelemmel kíséri az egyházkerületben folyó új gyülekezetplántáló programot. A bizottság vezetője az e programban részt vevő lelkészeknek évenkénti találkozást és továbbképzést szervez. A bizottság tagjai pedig időnként felkeresik szolgálati helyükön e lelkészeket, és tájékozódnak a munka folyásáról, az örömeikről és nehézségeikről. Bizonyos időközönként e lelkészek kapnak meghívót a bizottság ülésére, és egy-egy hosszabb időszak után az egész bizottságnak beszámolnak szolgálatukról. Ezt a szolgálati ágat kiemelten kezeli egyházkerületünk. Az ezen a területen szolgálók amolyan „elit alakulatnak” tekinthetik magukat, akik új frontokon küzdenek, de meg is kapnak ehhez minden segítséget, azaz egyházi viszonyainkhoz képest bőséges finanszírozást, képzéseket, személyes törődést. Nem mindig érzik ezt elégségesnek, és vannak, akik kiszállnak e szolgálatból, de a többi lelkészhez képest több törődésben van részük, miközben egy nehéz, sok kreativitást igénylő, de lelkesítő munkában vesznek részt.

Van viszont egy másik terület is, amely a bizottságban rendszeresen szóba kerül: a pusztuló kis falusi gyülekezetek kérdése. Olyan gyülekezetekről van szó, amelyek csak azért létezhetnek, mert az egyházkerület havi támogatásban részesíti őket. Ez a támogatási rend már több mint tízéves, és azzal a gondolattal vezették be, hogy e gyülekezetek az átmeneti támogatás segítségével majd megerősödnek, és újra úgynevezett anyaggyülekezetté válhatnak. Mostani munkám során hallottam egyről, ahol ez talán meg fog történni, a fővárostól nem túl messzi és szépen fejlődő egyik településen. Ugyanakkor viszont két olyanról is hallottam, ahol a támogatás ellenére is szóróvanná „minősítették le” a gyülekezetet. E gyülekezetek többsége hátrányos helyzetű, apadó lakosságú falvakban van, ahol nem lehet arra számítani, hogy a kedvező demográfiai, gazdasági vagy más körülmények a gyülekezet-építés segítségére sietnek.

A bizottságban tehát éveken át arról folyt az eszmecsere, hogyan lehetne előmozdítani, hogy a kerület ne a lassú, ám biztosnak tűnő pusztulást finanszírozza. Vajon milyen segítség teheti hatékonyabbá a részben finanszírozott munkát? És még két nagy kérdést járunk körbe jó párszor. Az első: hogyan lehet az ott szolgálókat rávenni, hogy bármely olyan segítséget elfogadjanak, bármely olyan képzésen részt vegyenek, melynek köszönhetően hatékonyabban dolgozhatnak? Hogyan vegyük rá őket erre, miközben már hozzá lettek szoktatva, hogy a támogatást akkor is megkapják gyülekezetek, ha minden a régi kerékvágásban halad? A második kérdés az volt, hogy ha e lelkészek mind lelkesen és egy emberként jönnének is a képzésre, ki az, aki ezt megszervezné nekik, hiszen valamilyen módon dolgozunk a saját gyülekezetünkben, és nemigen tudunk pluszenergiát fordítani további szolgálatokra. A harmadik kérdéshez már nemigen szoktunk eljutni, de az sem mellékes, tudniillik hogy ha valaki elvállalná a szervezést, a kollégák pedig eljönnének, akkor mi történjen ott, amitől remélhetjük, hogy tényleges segítséget jelent majd a lelkészeknek és rajtuk keresztül a gyülekezeteknek. Először a második kérdésre született válasz.

2. A belső elhívás – megérintődésem

2016. október 27-én került sor arra a bizottsági ülésre, amelyen ismét szóba került ez a kérdés. Engem már régóta feszített, hogy végre tenni is kellene valamit. A téma iránti érdeklődésem három forrásból táplálkozott. Az egyik az a tapasztalat, amelyet szórványlelkészi szolgáltatásom idején szereztem. Saját bőrömön tapasztaltam az ilyen helyeken dolgozó lelkészek küzdelmeinek fájdalmát, de ismeretet szereztem olyan működő lehetőségekről, amelyek segíthetnek a gyülekezetek talpra állításában.⁵ Mély meggyőződésem tehát, hogy e reménytelennek tűnő helyeken is lehet értelmes lelkészi szolgáltatást végezni, akár olyat is, mely Isten áldásával a gyülekezetek erősödéséhez vezethet. Lelki és talán létszámbeli erősödéséhez is. Érdeklődésem másik forrása az, hogy egyházmegyei tanácsosként évről évre vizitálók ilyen gyülekezeteket, tehát a velük való kapcsolatom nem szakadt meg tizenhat éve, csupán a rálátási mód változott meg. Első öt évemben belülről láttam az ilyen gyülekezetek helyzetét, azóta pedig kívülről tudok ránézni e helyzetekre. Azt tapasztaltam, hogy mindkét nézőpontból fontos ismereteket lehet szerezni. Érdeklődésem harmadik forrása, hogy csendes hétvégéket, motivációstréning-jellegű alkalmakat, lelkigyakorlatokat amúgy is szoktam szervezni, igaz, eddig sohasem lelkészek alkották ezeknek az alkalmaknak a célcsoportját. Az újfajta célcsoport viszont nem annyira félelmet keltett bennem (bár aggodalmamat fokozta), inkább az új kihívás izgalmával töltött el. Ez motiválóan hatott rám. Az időközben elvégzett mentálhigiénés képzésen szerzett ismeretek pedig bátorságot adtak, hogy ezúttal vállaljam a feladatot.

3. A külső elhívás – megbízatásom

Azonban a belső elhivatottságérzés semmit sem ér, ha nem erősíti meg külső elhívás. A közösségnek fel kell hatalmaznia az elhivatott személyt, hogy végezhesse szolgáltatását. Ez a közösségi felhatalmazás azonban nem történhetett meg a bizottsági ülésen, mivel amire bennem megérlelődött az elhivatottságérzet, addigra az ülés már kötetlen beszélgetésbe ment át, és a bizottsági tagok egy része már elhagyta a helyszínt. Ugyanakkor a programot arra a három egyházmegyére gondoltam kiterjeszteni, amelyekben a legtöbb az ilyen típusú gyülekezet, s e három egyházmegye egyeztetésére még volt lehetőség. Az egyiknek a képviselője a kerületi bizottság vezetője, a másik egy bizottsági tag, a harmadik pedig jómagam voltam. Egyetértés alakult ki köztünk a program megszervezéséről, két beszélgetőtársam örömmel fogadta vállalkozásomat. Mégis úgy éreztem, szélesebb körű felhatalmazásra van szükségem, hogy belevágjak. A felhatalmazás megszerzésében szerepe volt bizottsági elnökünk lelkészedésének és irántam tanúsított bizalmának is. És innentől kezdve már tárultak a kapuk.

4. Szervezés és előkészület

Enyém lett a két kérdés: hogyan tegyem vonzóvá a programot, és milyen tartalommal töltssem meg, hogy a lelkészek és a gyülekezetek valóban profitálhassanak belőle? Abban

⁵ A program összeállításánál meg is kellett küzdenem azzal a kísértéssel, hogy saját tapasztalataim alapján megmondjam nekik a „tutit”. A program során a hajdani fájdalmaim sokkal hasznosabbnak bizonyultak, mint a hajdani sikerek.

biztos voltam: ahhoz, hogy idejükből áldozzanak e programra, az általuk is érzett valós igényeket és szükségleteket kell megszólítanom. E szükséglet és igény pedig a legkevésbé sem az, hogy kioktassuk őket arról, hogyan lehetne hatékonyabban végezni a munkát azokban a gyülekezetekben, ahol ők már évek, évtizedek óta dolgoznak, én pedig még esetleg a környékükön sem jártam. E kioktató szándéknak még a látszatát is el akartam kerülni, ezért azt a gondolatot, hogy továbbképzésként hirdessem meg a programot, nagyon gyorsan elvettem, bár feltett szándékom volt, hogy szakmai segítséget is jelentsen a résztvevőknek. Arra jutottam, hogy nem fogom meghatározni az alkalom műfaját, mert minden ismert meghatározás megszólít a meghívottakban korábbi emlékeket, és ezáltal gát lehet a meghívás elfogadása előtt.

Így végül azt a címet adtam a programnak, hogy „Két Nap Neked”. Abból indultam ki, hogy e lelkészek általában nincsenek reflektorfényben. Kemény terepen dolgoznak, de kevés figyelmet, elismerést és még kevesebb jutalmat kapnak, noha teljesen jogos igényük, hogy miközben hátrányos helyzetű gyülekezeteket és ezzel sok áldozatot vállalnak, olykor valamiféle elismerésben is részesüljenek. Ezért ezt a szükségletet kívántam megszólítani.

Csak olyanokat hívtam, akik már legalább két éve dolgoznak az adott gyülekezetben. Ennek egyik oka az volt, hogy a program felépítése feltételezte, hogy a résztvevők már valamennyire fáradtak és sebződtek a kisgyülekezeti szolgálatban. Viszont aki még csak hónapok óta van ott, az még – az én meglátásom szerint – lelkes, és nem fáradt. Ha igen, akkor számára nem ez a program a segítség. A régebb óta szolgálókkal szemben nem éreztem volna méltányosnak, hogy azt is részesítsük e lehetőségben, aki még alig tehetett le valamit az asztalra. Ez az egész alkalom jutalomjellegét tette volna komolytalanná.

Ez utóbbit erősítendő tárgyaltam az érintett három egyházmegye esperesével. Csupán néhány szóval vázoltam fel nekik a tervezett programot, és azt kértem tőlük, hogy a megyéjükből jelentkező lelkészek számának megfelelően fizessék ki a program arányosan rájuk eső részét. Elmondtam nekik azt is, hogy a szolgáltók önkéntesként dolgoznak. Mindhárom esperes nyitottan fogadta az ötletet, és készek voltak vállalni a finanszírozást. Ez számomra azt jelenti, hogy egyházi vezetőink szívügyüknek tekintik a lelkészekkel való törődést, és nem sajnálnak áldozni erre, csupán az idő és az energia hiányzik, hogy ezt így, például specifikusan a kisgyülekezetek lelkészei számára megoldják. A meghívottaknak így azt írhattam, hogy e két nap számukra ajándék az egyházmegyéjüktől. Teljesen ingyenessé mégsem akartam tenni a programot, ezért „jelképes regisztrációs díj” befizetésére kértem a jelentkezőket. Ennek egyik oka az volt, hogy így talán komolyabban veszik elköteleződésüket a program mellett, a másik pedig az, hogy a befolyó pénz lehetőséget teremtett számukra a program során a nagylelkűség és a jó cselekvés által keltett jó érzés átélésére.

Az egyik érintett esperes felvetette, hogy valamilyen módon ő is szívesen bekapcsolódna a programba. Ennek egy esti fórumbeszélgetés formájában teremtettem teret. Nemcsak azért, mert egy ilyen kérést furcsa lenne elutasítani, hanem azért is, mert az, hogy az esperes nemcsak a megye pénzéből ad a lelkészeinek, hanem a saját idejéből, érdeklődéséből és odafigyeléséből is, érték, melyet talán a résztvevők is érzékelné fognak. A másik két érintett vezetőt is meghívtam, akik szintén igent mondtak a felkérésre.

A harminc meghívottból tizennégyen igent mondtak a programra. A végleges résztvevői létszám két lemondás miatt tizenkettő lett.

Konzulensem tanácsára stábot gyűjtöttem magam köré a tervezéshez. Bár a program ívét és sok részletét is magam dolgoztam ki, valóban nagy segítségemre volt, hogy két tapasztalt kollégával is folyamatosan konzultálhattam.

A PROJEKT MEGVALÓSULÁSA

A program tartalmi ívét *Isidor Baumgartner*nek az emmausi utat feldolgozó írása⁶ alapján gondoltam el: a fájdalmak, terhek és csalódások felszínre hozásától a melléjük álláson keresztül az Úrral való találkozásig, az új lelkesültségig és a tettere készen a szolgálati helyre való visszatérésig tartott ez az ív. A saját lelkigondozói hozzáállásom ívét a *Margaret Ferris Együttérzés* című munkájában⁷ megismert szintek szerint igyekeztem megvalósítani. Már a meghívóban is éreztetve az empátiát, tiszteletet és gyengédséget, az áhítatokkal segíteni igyekeztem az önértelmezést azzal, hogy én is feltártam az érzéseimet, és példát adtam arra, hogy a nehéz érzéseket is szabad kimondani, és cél volt, hogy eljussunk a cselekvési szintig, ahol támogatóan tudunk a résztvevők mellett állni. Törekedtünk arra is, hogy a résztvevők már az első pillanattól érezzék a figyelmességet és a szeretet légkörét.

1. A nyitó áhítat

Az áhítat célja az volt, hogy megfogalmazzak és kimondjak olyan gondokat, nehéz érzéseket, melyek esetleg őket is nyomják, s ezzel példát adjak arra, hogy nehézségeinkről szabad hangosan beszélni, s nem kell félniük attól, hogy bárki elítéli őket, vagy hogy kevésbé tűnnek értékesnek, ha kudarcaikról, fájdalmaikról beszélnek.

Az áhítat alapja Illés próféta történetének egy része volt (1Kir 19,2–7).

Sietsz a dolgod után. Mint rendesen. Szürke, téli nap van. S neked rohannod kell. Legalább öt dolgon jár egyszerre az eszed. A gyülekezet, az egyházmegye. S mi legyen a vasárnapi textus? – mert már megint mindjárt itt a vasárnap. Az autót meg szervizbe kellene vinni: „Már régebb óta kotyog benne valami, de ha beviszem a szervizbe, az megint egy halom pénzbe kerül.” Ja, és a család. „Csak a házassági évfordulót ne felejtsem el, meg a gyereket ne felejtsem ott az oviban.” Tehát van mit csinálni. Van min járni az agyad. S akkor még a szemtelen hittanos kölyök eszedbe sem jutott, meg az a presbiter sem, aki mindig kötekedik a gyűléseken. Rájuk jobb most nem is gondolni. De mindezt valahogy meg kell oldani.

S ahogy így rohansz a dolgaid után, egy bokor mellett halad el az utad. Ismered ezt a bokrot, nap mint nap elmész mellette. De most – már messzebről kiszúrtad – valahogy furcsa. Másképp áll, mint ahogy szokott. Mintha valami kilógna alóla. De nincs idő ezen mészolni. Fontosabb, mi lesz a csekekkel. „Azokat fizessük be, vagy a fizetést vegyem fel? S még kéne egy textus. Ja, és a gyerek! Őt ott ne felejtsem, mert akkor nem lesz házassági évforduló.”

6 I. BAUMGARTNER: *Pasztorálpszichológia*, Semmelweis Egyetem – Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány – HÍD Alapítvány, Budapest, 2006, 101–149. ■ 7 M. FERRIS: *Együttérzés*, Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet – Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, Budapest, 2004, 31–70. A lelkigondozói segítség három szintjéről ír a szerző: feltárulkozás, önmagunk megértése és cselekvés.

Aztán közelebb érsz a bokorhoz. És igen. Már jól látszik, hogy ami kilóg alóla, az egy láb. Egy ember lába. „Szörnyű, mennyi hajléktalan van – gondolod. – Igazán meg kéne oldják valahogy.” De azért nem sikerül e gondolattal teljesen elűzni a gyanút: Mi van, ha rosszul lett? Mi van, ha segítségre van szüksége? És megjelenik egy bibliai kép előtted, ahogy a „szívtelen pap” elsiet, és otthagyja az irgalmas samaritánusnak a rászorulót. A felebarátot, akit szeretni kellene.

Lelassítod lépteid, és megállsz a bokor mellett. Ismerős valahonnan ez a bokor, s mintha ezt az embert is ismerned kellene valahonnan. Torzonborz ember. Nagy szakállal. Mellette vándorbot, rajta valami furcsa, egybeszótt ruha. Szemlátomást nagyon fáradt. – Leguggolsz mellé. Beszédbe elegyedsz vele. „Rosszul vagy?” – kérded. „Nem. Csak halni vágyok” – válaszolja tompán, furcsa, utoljára héberórán hallott kiejtéssel, s te pontosan tudod, hogy Illés az, akivel beszélsz.

Ha ez megtörténne, mit kérdeznél tőle? Kezdjünk vele képzelt párbeszédbe! Akinek van egy mondata a rekettyebokor alatt fekvő, fáradt Illéshez, vagy van egy kérdése hozzá, mondja ki most hangosan!

(A részvevők elfogadták a meghívást az interakcióra, és feltették kérdéseiket.)

Én magam valami ilyesmit: „Illés, mit keresel itt? Te, a diadalmas nagy próféta. Te, aki annyi nagyszerű tettet hajtottál végre. Te, aki oly bátran hirdetted Isten szavát. Te, aki által annyi felfoghatatlan csoda történt. S te, aki oly kíméletlenül szálltál szembe a pogánysággal, és győztél. Hát mit keresel most itt?” Vagy lehet, hogy azt mondanám: „Illés, hát méltatlan ez hozzád! Te Istent képviseled. Hát hol van a te hited?”

De az is lehet, hogy félve, halkán, hogy más nehegy meghallja, azt suttognám neki: „Tudod, Illés, nagyon megértelek. Én is nagyon egyedül érzem magam. Én is rohadt fáradt vagyok. Legszívesebben én is hagynám most egy kicsit a csekket, a vasárnapi textust, gyülekezetet, hittanosokat, de még a családot is, és idefeküdnék melléd.”

S ahogy ezt kimondod, észreveszed, hogy ennek a furcsa figurának az arca egészen olyan, mint a tiéd. S már te fekszel ott a bokor alatt. A te fáradt éned, aki most megpihenni vágyik. A fáradt éned, aki most otthon hagyta a gondokat. Aki most e két napban nem problémákat akar megoldani. Aki most nem gyereket akar hazavinni az oviból, nem gyülekezetet akar menedzselni, és most még a házastárs igényét sem akarja kiszolgálni, hanem egyszerűen elfogadja, hogy szolgáljanak neki. Te vagy ott, aki az Úr nagyszerű szolgálója vagy. Te, aki igazán hirdetted Isten ígését. Te, aki valamikor lánglélekkel adtad bele magad a szolgálatba, pont úgy, mint Illés, s aki mögött bizonyára nagyszerű sikerek is vannak. – De most itt vagy, és szabad megpihened egy kissé a „rekettyebokor alatt”. És szabad párbeszédbe kezdened magaddal. Szabad ránézned az életedre, szolgálatodra. Sikereidre és kudarcaidra. Örömeidre és fájdalmidra. Közösségeidre és magányodra. Hitedre és kétségeidre. Terveidre és a jövődre.

Erre hívunk meg most téged, hogy e két napban beszéljess minderről egy kicsit magaddal. S fogadd el közben Isten küldötteinek a szolgálatát, s talán a megpihenés és magunkra figyelés ideje alkalmammá, *kairosszá* válik arra, hogy megérintsen, erősítsen, lelkesítsen és gyógyítson minket az Isten. Mindenkit úgy, ahogy éppen szüksége van rá. Ámen.

*

Ezután került sor a játékos, irányított ismerkedésre.

Egy névtanulós és egy bemutatkozó játék következett. A hangulat további oldása nagyszerűen sikeredett. A játék és a nevetés léleknyitó hatása felbecsülhetetlen egy ilyen program

elején. Segít kicsit összehozni a csapatot, melyben voltak olyanok is, akik harminc éve együtt voltak a teológián, de azóta nem nagyon találkoztak, és olyanok is, akik korban nagyon távol vannak egymástól, és egyáltalán nem ismerték egymást.

„*Tedd le a terheidet!*” Párokat alakítottunk. A párok harminc percet sétáltak és beszélgettek szolgálatukról, s az abban nehézséget vagy kihívást jelentő helyzetekről. Konzulensem hívta fel a figyelmemet, hogy először egy személyes beszélgetésben könnyebb megnyílni, mintsem az egész csoport előtt. A személyes beszélgetés erősítheti a bizalmat.

Padlóképes, áhítatos beszélgetés a nehézségekről, csalódásokról... A földön leterített kör alakú vászonra a résztvevők mindenféle kacatból kirakták szolgálatuk nehézségeit. Utána egyesével kommentálták kirakott dolgaikat, majd mondtak egy fohászt. Ez ugyan nem volt kötelező, de mindenki élt a lehetőséggel. Az ima után közösen elénekeltük a „Jó az Úrban bízakodni...” kezdetű éneket, mialatt az érintettek sorban meggyújtották a remény lángját szimbolizáló méceszt, és a nehézségeik mellé helyezték. Itt már nemcsak egymás elé vittük, hanem tudatosan az Úr és a közösség jelenlétében mondtuk ki gondjainkat.

2. Nehézségeink, csalódásaink megosztása Istennel

Hétfőn, a reggeli imádság előtti gyülekezés során gépről megy az „Áldalak, Uram...” című taizéi ének, hogy azok is megismerjék, akik még nem hallották. Ráadásul a lélek lecsendesítésére is alkalmas.

Reggeli imádságunk menete a következő volt. Énekeltünk, ígét olvastam, hozzáfűztem egy-két mondatot, majd az elhangzottak nyomán mindenki egyéni beszélgetésbe kezdett az Úrral. Ezalatt halk zenei aláfestés volt. Aztán újabb ige következett, és így tovább. Miatyánkkal, közös énekkel és áldással fejeztük be reggeli könyörgésünket. Ezt előre ismertettem a résztvevőkkel, minthogy nem bevett, klasszikus eleme az ilyen áhítat felekezetiünk kegyességének.

Énekkel kezdtünk: „Áldalak, Uram...”

Tegnap Illéssel találkoztunk. A rekettyebokor alá belesve megláthattuk e nagyszerű prófétának a fáradtságát. Annyira emberi. Annyira közel van hozzánk. Legalábbis én időnként átélem az ő szomorúságát és fáradtságát.

Magunkat is megláthattuk Illésben. A vele való beszélgetésünkben magunkat, saját fáradtságunkat, kudarcainkat is megszólíthattuk. Saját fáradt énünkkel is beszélgethettünk, s én hiszem, hogy e beszélgetés Isten jelenlétében történt. S nem tudom, de könnyen lehet, hogy talán többen is voltatok, akik átgondoltátok egy-egy nehéz helyzeteteket, s e gondolkodás közben Istent is megszólítottátok. Könnyen lehet, hogy ezt többen is megtették.

Egyvalaki egész biztosan megtette ezt. Igaz, nem tegnap, hanem sokkal régebben. Egy Jeremiás nevű szolgája az Úrnak. Ő megszólította az Urat, és ezt mondta neki:

„Rászedtél, Uram, és én hagytam, hogy rászedj. Erősebb voltál nálam, és legyőztél! Nevetnek rajtam egész nap, engem gúnyol mindenki. [...] Az Úr ígéje csak gyalázatot és gúnyt szerzett nekem egész nap” (Jer 20,7–8).

A próféta becsapva érzi magát. Isten szép hivatásra hívta el. El tudom képzelni, milyen szorgalmasan és lelkesen készült Jeremiás. Igehirdetésével, figyelmeztetésével majd megmenti a népet. S esetleg hálások lesznek neki ezért. Talán megköszönik. Talán elismerik. Lehet, hogy nem várta ezt, de jólesett volna... Na de hogy csak a gyalázat... Na de hogy kinevetik, hogy gúnyolják... És ő ezt csak tűrje?!

Talán veled is előfordult, hogy gyülekezeted nem volt hálás. Presbitereid nem üdvözölték az ötleteidet. S lehet, hogy a tanárok az iskolában összesúgtak a hátad mögött. S lehet, hogy érezted már te is falra hányt borsónak, mikor igazán hirdetted az igét. Lehet, hogy órákat, talán napokat is készültél, és igazán nagyszerűen mondtad el... Aztán nem történt semmi. Talán még ki is gúnyoltak.

Ha te is átélted, hogy szolgálatod folyamán nem csak az, meg még annál is jobb történt veled, amit a teológián megálmodtál magadnak, hozd most ide. Kezdj beszélgetni erről csendes imádban az Úrral.

*

Volt egy másik próféta is a rég letűnt időben. S az ő élete sem egészen úgy alakult, ahogy szerette volna. És hát ő is vitába keveredett az Istenével. Nagyon megharagudott Istenre. Mert Ninive hírhedt népe él, mint Marci Hevesen, ő meg napszúrástól gyötörtén kóvályog, és Isten még azt a kis enyhülést hozó bokrot is elvette tőle.

„Isten ezt kérdezte Jónástól: Igazad van-e, amikor haragszol...? Ő így felelt: Igazam van! Méltán haragszom mindhalálig!” (Jón 4,9).

Jónás nem az a próféta, akivel szívesen azonosulunk. De tanulni azért tanulhatunk tőle, mert Isten tanít minket általa.

Jónás őszintén ki tudja mondani érzéseit az Úr előtt. A negatív érzéseit is. Mer vitáznai Istenével. Nem képmutató. Nem szépít. Nem hazudik. Azt mondja Istennek, ami benne van. A haragját is ki meri mondani Istennek.⁸ „Méltán haragszom mindhalálig.” Isten pedig nem haragszik meg ezért, hanem tanítja őt. Felfedi előtte kegyelmes természetét. Isten kegyelmesebb, mint várnánk. Kegyelmez nemcsak Ninivének, hanem dúló-fúló, sebzett szolgájának, Jónásnak is.

Most Jónás példáján felbátorodva és Isten megismert kegyelmében bízva mi is öntsük ki szívünket Isten előtt. Mondjuk el neki mindazt, amit igazságtalannak érzünk, amit nem értünk, amit sérelmezzünk.

*

Csalódásokat nem föltétlenül azért rossz átélni, mert nem készítettek fel rájuk, hanem egyszerűen azért, mert csalódnai rossz. Mindamellet – legalábbis engem – nem is készítettek fel a tanárain. De a mi Mesterünk igen. Ő nem csapott be. Jézus így készítette fel tanítványait és így készít fel minket is, leszámolva minden hamis illúzióval:

„Ha gyűlöl titeket a világ, tudjátok meg, hogy engem előbb gyűlölt, mint titeket. Ha a világból valók volnátok, a világ szeretné a magáét, de mivel nem a világból valók vagytok, hanem én választottalak ki titeket a világból, azért gyűlöl titeket a világ. Emlékezzetek arra az igére, amelyet én mondtam nektek: Nem nagyobb a szolgálta az uránál. Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak” (Jn 15,18–20).

⁸ „Az erős érzések azonban csak akkor tűnnek el, ha megosztják, ha kifejezésre juttatják őket [...]. Ha a száj hallgat, kiáltanak a szervek [...] aki az Isten ellen lázad, Isten ígéréthez ragaszkodik. A panasz szinte már kétségbeesett ragaszkodás Isten kegyelméhez [...] A panaszkodásnak csak látszólag alternatívája az Istenből kapott terhek hívó elfogadása és viselése. Valójában az ilyen elfogadás a szenvedések kezdetekor szinte kivétel nélkül álarc csupán, mely elfedi a panaszkodás valódi alternatíváját: a beletörődést. Aki Istennel harcol, számol vele, és áldását kapja. Az Istennel vívott harc paradox módon visszavezethet a beletörődésből és a közömbösségből a valódi hithez.” H. VAN DER GEEST: *Négyszemközt. Példák a sikeres lelkigondozásra*, Semmelweis Egyetem TF – Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Budapest, 2011, 151, 155.

Jézus világosan beszél arról, hogy szolgálainak nem feltétlenül a nagy népszerűség és ünneplés lesz az osztályrészük ezen a földön. Nem vagyunk nagyobbak a Mesterünknel. Ha az ő útja a Golgotán vezetett át, akkor mi sem lepődhetünk meg, ha olykor keresztet kell hordoznunk.

Jézus előre beszélt erről. De más hallani és más átélni. Más beszélni és más elszenvedni. Beszélni könnyű. De Jézus nem csak beszélt. Viselkedésével, életpéldájával is tanított. Tettei és szavai közt teljes egység volt. Így olvassunk erről:

„Krisztus szenvedett a bűnökért, az Igaz a nem igazakért.” S kicsit később így folytatja az Írás: „Mivel tehát Krisztus testben szenvedett, vértézzétek fel magatokat azzal a felismeréssel, hogy aki testileg szenved, az elszakad a bűntől” (1Pét 3,18; 4,1).

Jézus, a mi Urunk szenvedett. Szeretetének szenvedélye vitte a keresztre. Így szeretett minket, akik nem vagyunk igazak, így szeret minket, bűnösöket. Szendvedett, megváltott, bűneinkért megfizetett. Szendvedésének értelme, hogy megszabadítson minket a bűntől. A szentíró továbbfűzi e gondolatot. Aki szenved, elszakad a bűntől. Ezen az apostoli szemüvegen át elmélkedjünk most Jézus kereszthalálán, nézzünk rá saját fájdalomainkra is, és beszéljessünk minderről Istennel!

*

„Én pedig meg fogom mutatni neki, hogy mennyit kell szenvednie az én nevéért” – mondja az Úr Pál apostolról a megtérése környékén (ApCsel 9,16). S aztán Pál csakugyan be lett avatva mindenbe. Nélkülözésbe, üldöztetésbe, fogságba, veszedelembe, népe és a pogányok gyűlöletébe. És Pál precíz ember volt. Maximalista. Jól megtanulta a leckét, amelyből Jézus készítette fel. Így beszél szolgálata kapcsán viselt szenvedéseiről: „Most örülök a tiértetek elviselt szenvedéseimnek, és testemben betöltöm mindazt, ami Krisztus gyötrelmeiből még hátravan, az ő testéért, amely az egyház” (Kol 1,24).

Jézus, a Fiúisten szenvedett népéért. Pál, az apostol szenved Jézus földi testéért, az egyházért. Örömmel szenved. Milyen érdekes! Örömmel szenvedni... Nekem egy szülő nő jut eszembe. Nem a szenvedésnek örül, de örömmel viseli szenvedését, mert élet jön általa a földre. Pál örömmel szenved, mert emberek születnek újjá az örök életre.

És még valami. Még valami, aminek örülhet. Szendvedése nem Krisztustól független szenvedés. A küldetésért vállalt szenvedés Pált Jézus szenvedéséhez kapcsolja. Szendvedéseiben nagyon közel kerül az Úrhoz, és Jézushoz közel lenni öröm és boldogság. Ezt fogalmazta meg úgy Teréz anya, hogy amikor valami nagyon fáj, Jézus olyan közel van hozzá, hogy már őt is szúrja a töviskorona.⁹ A szenvedés nem feltétlenül kell hogy elvállasszon Istentől. A Jézussal átélt szenvedés akár hozzá is kapcsolhat. – Biztos ti is megéltétek, hogy egy-egy fájdalmas pillanatban milyen erősen érezhető, ahogy átölel minket az Úr.

Most kicsit ebből a nézőpontból is nézzünk rá nehézségeinkre! S figyeljünk arra, hogy ezen az ígén át mit mond nekünk az Úr.

*

Közösen, felállva: Miatyánk
Ének: Áldalak, Uram...

9 B. KOLODIEJCHUK: *Jöjj, légy világosságom. „Kalkutta szentjének” személyes írásai*, Vigilia, Budapest, 2008.

Áldásul fogadjátok az igét, melyet Pál apostol tapasztalatát felhasználva reményteljes ígérettől adott nekünk az Úr: „A mi pillanatnyi könnyű szenvedésünk minden mértéket meghaladó nagy, örök dicsőséget szerez nekünk” (2Kor 4,17).

Ennek az imádságos elmélkedésnek a célja az volt, hogy a résztvevők egyrészt Istennel beszélhessenek a szolgálat kapcsán szerzett sebekről, csalódásokról, de egyúttal már túl is lássanak a sebek fájdalmán. A fájdalomban ne csak annyit lássanak, hogy fáj, és ez rossz, hanem lépjünk egyet az újrakeretezés és az értelemkeresés irányába is. A fájdalomnak értéke, értelme és célja lehet. Jézus szenvedéséhez kapcsolódva a mi szenvedésünk is megszentelődhet. Így ebben az áhítatban már felderengett távoli fényként a remény – legalábbis szándékom szerint.

*

Bőven hagytam időt az étkezésekre. Egyrészt magamnak is időt hagytam, hogy tudjak előkészülni a következő napirendi pontra, de nekik is. A kényelmes étkezés, kávézás, beszélgetés sokkal jobbat tesz a léleknek, mint a túlfeszített, kapkodós program. Most ne kelljen sietni.

3. Élet a csontokból

Az áhítat igéje: Ez 37,1–14

A tegnapi nap s együttlétünk eddig tartó ideje a nehézségekről szólt. Van belőlük bőven. Én csak öt évig szolgáltam szórványvidéken, de még ma is tudnám mesélni, hogy mi minden volt nehéz. Őszintén szólva nemegyszer megfordult a fejemben, hogy miért nem mentem inkább kőművesnek vagy favágónak. Mert voltak pillanatok, amikor nagyon csalódott voltam. Sok nehéz, emberileg igen reménytelen helyzet volt. Biztos el tudnánk tölteni úgy e két napot, hogy csak ezeket meséljük.

Isten népében egyáltalán nem ritka, hogy reménytelen helyzetek állnak elő. Isten mintha kifejezetten kedvelné a reménytelen helyzeteket. Mondok erre néhány példát.

- Izrael épphogy kijött Egyiptomból. Előttük a tenger, mögöttük a fáraó gyilkos serege. Elég reménytelen, de tudjuk, hogy Isten tudott a képzeletet felülmúló megoldást nyújtani.
- Lázár, Jézus barátja halálosan beteg. Ez már idáig sem biztató helyzet, de Jézus engedi tovább romlani. S immár ott van Lázár a sírban. Négy napja. Kell ennél reménytelenebb helyzet? S mindez miért? „Mindez Isten dicsőségéért van, és értetek, hogy higgyetek” – mondja Jézus a tanítványainak. És amikor már mindenki meg volt győződve, hogy itt már minden végérvényesen elveszett, és Isten sem segíthet, Jézus szólt: „Lázár, jöjj ki!” És megmutatta Isten dicsőségét és hatalmát.
- Nagypéntek. Jézus a kereszten, majd a sírban. A tanítványoknak minden reményük elveszett. Most nem *valaki* halott, s majd jön Jézus, és feltámasztja. Nem. Itt most maga Jézus halott. Most ő a sír foglya. Itt már valóban nincs több remény. Ez most tényleg vesztes helyzet. És Isten megmutatja, hogy még innen is lehet diadal. Még a halál felett is lehet győzelem, még hozzá nemcsak időleges, hanem örök győzelem. Istennek ez sem lehetetlen. Istennek semmi sem lehetetlen.

Pedig a benne hívők hajlanak ezt feltételezni. A zsidók kétségbeesnek a Vörös-tenger előtt. „Isten meghalni hozott ki minket” – gondolják. Lázár nővérei nem hiszik, hogy Jézus

tud segíteni halott testvérükön. Még ha betegségében elcsípte volna, akkor igen. Na de a halotton? Azon már biztos nem. S a férfi tanítványok sem becsülik ennél nagyobbra Isten hatalmát, mikor ők gyászolják a Mestert. Azt gondolják, itt már mindennek vége. Itt már Isten tudománya is elfogyott. Itt már igazán nem lehet tenni semmit. És szétfutnak, meg elmennek halászni. Nem ítélni lehet őket; emberek. Ahogy mi is. Nem tudjuk felfogni Isten hatalmát. Viszont nyitva kell hagynunk annak esélyét, hogy Isten meglephet minket.

Nyitva hagyja ezt a lehetőséget Ezékiel próféta is, amikor Isten nekiszzegezi a kérdést: „Életre kelnek-e még ezek a csontok?” A próféta pedig diplomatikusan válaszol: „Te tudod, Uram.” Nem csoda a próféta bizonytalansága, hisz jól tudta, hogy e csontok a szétszakadt, fogságba hurcolt, elpusztított fővárosú, lerombolt templomú, bűneiben megromlott Izráelt jelentik meg. Emberileg a megújulás elképzelhetetlen. A csontok nem szoktak életre kelni, Isten megújítását pedig nem érdemlik meg. Hisz pont ezért jött az ítélet. Mit mondhatna hát ennél okosabbat a próféta: „Te tudod, Uram.” Akár még túlzottan optimistán, vágyorientáltak is gondolhatnánk válaszáat.

De a látomásban Isten előrevetíti, hogy ő sokkal kegyelmesebb és hatalmasabb, mint ahogy mi elképzelhetnénk. A csontok e látomásban életre kelnek. Izráel a fogságból lelkében is megelevenedve kerül ki, s ráadásul a kettészakadt nép Isten kezében újra eggyé lett. Istennek megvolt a hatalma és akarata erre. Mert ő ilyen hatalmas és népéhez ilyen kegyelmes Isten.

Ma, amikor református népünkre, különösen is annak vidéki, kis falusi szekciójára nézünk, mit láthatunk? Sokszor talán csak csontokat. Jó nagy csontokat, melyek dicső múltra, hajdani nagy reformátusságra emlékeztetnek. De megelevenedhetnek-e ezek a csontok? Még ahol van is rajtuk egy kis hús, még ahol van is egy-egy bőrfoszlány, s még ahol a lélek is mintha pislákolna... Megelevenedhet-e, vagy ellobban a lélek gyöngye lángja, lefoszlik a maradék bőr, elmállik a maradék hús, és marad emlékeztetni, lassan elporladni egy-egy jó nagy csont, például egy-egy üres, pergő vakolatú, beázó tetejű templom. S aztán már az se, ahogy Zsibriken összedőlt az evangélikus templom, meg Pettenden lebontották a régi parókiát.

Megelevenedhetnek-e ezek a csontok? A népszerűség fogy, elköltözik. Megelevenedhetnek-e csontok? Tóletek kérdezi ma igéjével az Isten. Mit válaszoljunk neki? Ha a földi realitást, a szociográfiai adatokat, demográfiai tendenciákat nézzük, mit mondhatnánk: „Nem, Uram, nem. Nem elevenedhetnek meg. Nem eleveníteni kell itt már, hanem csak elkísérni a pusztulásba. Megadni a végtisztességet. Temetni a temetetlen csontokat.” De azért csak nyugtalanítóan szól tovább e kérdés: Megelevenedhetnek-e ezek a csontok? Ha a gyülekezetek állapotára, történetére, bűneire nézünk, ha az egykezésre, a bibliátlanságra, az üres vallásoskodásra, az Istennel szemben megnyilvánuló zsugoriságra nézünk, mit mondhatnánk? „Nem. Nem érdemlik meg e csontok Isten megelevenítő kegyelmét.”

De jó, hogy nem ezekre kell néznünk! De jó, hogy bár ezeket is látjuk, és látnunk is kell, ennél többet mutat nekünk az Isten! De jó, hogy nemcsak szociológiát, statisztikát és demográfiai olvashatunk, hanem az Igét, Isten igéjét is! De jó, hogy nemcsak a csontokra, erőtlen gyülekezetekre, alig hívő, vallásoskodó meg még csak nem is vallásoskodó emberekre nézhetünk, hanem a hatalmas, kegyelmes, szerető, életadó Istenre is! De jó, hogy fel-emeli tekintetünket, hogy rá nézzünk. S ha őt nézzük, az ő hatalmában gyönyörködünk, és az ő igéjében keressük a választ, akkor a kérdésre – „Megelevenednek-e ezek a csontok?”

– más választ is találhatunk, nemcsak azt, hogy nem. De jó, hogy Ezékiellel együtt mi is vallhatjuk: Isten, a mi Urunk tudja a választ. S a válasz, mely alpból, a józan ész törvénye alapján nemleges, Istennel igen lehet. Ha Isten akarja: igen. Igen, megelevenedhet az ő népe. Igen, még falun is. Igen, Istennel lehet élő. Mert Isten akarata az élet. S szinte biztos vagyok benne, hogy valamennyien éltünk már át megelevenedéseket, Isten hatalmára utaló apró (vagy talán nem is olyan apró) jeleket szolgálatunk nyomán. Mert Isten ma is hatalmas, és akarata ma is az élet.

De a próféta hite és aktivitása is szükséges. Ezékiel nem lehet egyszerű nézője a csodának. Isten igényli a próféta hitét és aktivitását. Isten e nélkül nem adja a csodát. A próféta nem ülhet a páholyban, hogy nézze, amint Isten a porondon csodával szórakoztatja. Ez így nem működik. Ha a próféta eleve elzárkózott volna: „Ugyan, Uram, itt te sem tudsz tenni semmit! Hát nem látod, hogy ezek dögök?” – akkor nem lett volna csoda. Ha a próféta nem prófétált volna a csontoknak, ami egyébként merőben meghökkentő és felekezettünkben szokatlan eljárás, nem lett volna csoda. De amint a próféta engedelmeskedett, amint kockázatot vállalt, a szokatlannak, az újnak a kockázatát, annak kockázatát, hogy bolondot csinál magából Isten kedvéért, lett csoda. Lett megelevenedés. Nem a próféta tette, de Isten a próféta felhasználásával akarta megtenni a csodát. Mert Isten azzal a méltósággal akar megajándékozni minket, hogy a munkatársai lehetünk. És azt várja tőlünk, hogy benne bízva, kiválasztó szeretetének örülve boldogan munkálkodjunk vele együtt. Nem félszegen, szégyellve őt, bocsánatot kérve a csontoktól, hogy olyat kérünk tőlük, amiről magunk is azt gondoljuk, hogy képtelenség, hanem bátran, büszkén és boldogan, mert hisszük és tudjuk, hogy annak az Istennek a szolgálatában állunk, akinek az akarata az élet, s akinek akkora a hatalma, hogy számára semmi sem lehetetlen. Ámen.

*

Ez az áhítat volt a két nap fordulópontja: fájdalomainkról, körülményeinkről és önmagunkról Istenre és az ő végtelen hatalmára hivatott irányítani a figyelmet. Arra az isteni hatalomra, mely akkor tud a legnyilvánvalóbban megmutatkozni, amikor emberi tudományunk véget ér. Ez nemcsak remény, hanem hitbizonyosság is. Az áhítat végén pedig már új színben láthatjuk reménytelenségeinket és magunkat. Itt már úgy jelenik meg a nehézség és magam is, mint Isten kezében lévő eszköz, melyet ő dicsőségesen használ. Immár nem a nyomorúságomban vagyok, hanem Isten tenyerén, szolgálatom által pedig részesülök dicsőségének fényében. Ami eddig megnyomorító nehézség volt, az most a dicsőség fényét még jobban kiemelő sötét háttér. S az, hogy Isten használni akar minket csodái végrehajtásában, hatalma felmutatásában, lelkesítő, erőt adó és új cselekvésre indító lehet.

4. Sikereim az én kislemben I.

A mindezek után következő két előadásnak kettős célja volt. Az egyik a szakmai, módszertani képzés, ötletadás, a másik a lelkesítés. Az egyik meghívott kollégát kértem meg a megtartására. A falva rendkívül hátrányos helyzetű, gyülekezete pedig a picik közt is picinek számít. Már másfél évtizedes szolgálata két részre bontható. Az első szakaszban a megöröklött keretek közt, a bevett módszerekkel végzett nagyon szerény energiákat mozgósító és ugyanilyen szerény eredményeket felmutató szolgálatot. Aztán valamilyen Istentől való

indíttatás hatására bekapcsolódott a környék gyülekezeteiben folyó kisköri munkába, ötleteket kapott, fellelkesült, és a gyülekezete is átalakult. A pusztulás unalmas útjáról az élet olykor fájdalmas, ám lelkesítő és örömeket és sikereket is tartalmazó útjára lépett. A változás látványos volt, és jól mutatta, hogy első lépésben semmi sem változott a kolléga hozzáállásán kívül. Ez azonban elegendő volt, hogy végül is minden megváltozzon.

Arra kértem, hogy falva rendkívül elesett állapotát számokkal is illusztrálva tárja elénk, és mutassa meg, hogy az ő személyes lelkesedésével párhuzamosan hogyan változott meg a gyülekezet összetétele, lelkülete, stílusa, ez hogyan hatott a gyülekezet környezetére és a saját lelkiállapotára is. Kértem, hogy a nehézségeket ne hallgassa el, mindamellett az előadás a sikerekre fókuszáljon, és lelkesítő legyen.

*

Utána két csoportban beszélgettünk az előadásról, s ebben a szakaszban már a változtatás szükségességéről és lehetőségeiről beszélgettünk. A résztvevők tapasztalatai hangsúlyosan szóllalhattak meg.

A csendes pihenő alkalmat teremtett az egyéni beszélgetésre egy lelkigondozóval vagy bármely szolgálóval, de egy sétára is a szép természeti környezetben. Séta közben kisebb csoportokban beszélgethettünk kötetlenül. A testi-lelki kikapcsolódásnak, töltekezésnek ez is fontos része volt.

5. Sikereim az én kisfalvamban II.

Erre az előadásra szintén a résztvevők közül kértem fel egy kollégát. Ő valamivel kevesebb ideje szolgál gyülekezetében, de szintén új látásmódot, módszertani nyitottságot és sokoldalúságot, új lelkesedést vitt szolgálatába, aminek a következményei kézzelfoghatók a gyülekezetében. Az emberekkel való bánásmódról mondott ki általános igazságokat, de nagyon szemléletesen, és közvetlenül a gyülekezetére vonatkoztatva.

*

Ezután ismét csoportbeszélgetés volt az előadásról, illetve a saját sikerekről; az átélt örömeire, a megosztható sikerekre igyekeztünk fókuszálni. Mi, magyarok inkább panaszkodónak ismerjük magunkat. Lelkesültségünket azonban jobban növeli, ha vissza tudunk nézni a megtett út szép részeire. Boldogság szintünket növeli, ha megjelenik szívünkben a hála. Lelkesültségünknek pedig még jobbat tesz, ha nemcsak a másik sikeréről hallok, ami akár irigységet és magyarázkodást is szülhetne, hanem a saját sikereimet mesélhetem el, ami inkább a büszkeséget és önbizalmat erősíti bennünk.

6. Isten szeretetében

Este a 136. zsoltárral imádkoztunk. A bevezető imádság után röviden beszéltem arról, hogy a felolvasott zsoltár szokatlan nézőpontba állít minket. Most nem a jó dolgokból következtetünk Isten szeretetére, hanem Isten szeretetében integrálva láttat mindent. Azt is, amit jónak gondolunk, például a felséges teremtményeket, és azt is, amit rossznak, sőt botrányosnak, például az elsőszülöttek halálát. A mi örömeink és bánataink, sikereink és kudarcaink is mind Isten szeretetén belül értelmezhetők, e szeretet fényében látjuk meg valódi értelmüket.

A zsoltárt ezután úgy olvastuk fel, hogy a refrént közösen mondtuk, s mikor a zsoltár „elfogyott”, egy-egy mondattal továbbírtuk. A kollégák mondatai arról tanúskodtak, hogy értik, hogy a jó és a rossz egyaránt kegyelmes mennyei Atyánk szerető kezéből érkezik.¹⁰

Az áhítat célja az volt, hogy miután beszéltünk fájdalomainkról és sikereinkről, mindezt segítsen integrálni Isten szeretetében.

*

Ezt követte egy fórumbeszélgetés a három érintett egyházmegye espereseivel. Az egyházi vezetők érdeklődése, jelenléte, a beszélgetés lehetősége gazdagította a programot. Feltétlen erénye volt e találkozóknak, hogy vezetőink beleszimatolhattak a program légkörébe, és már ez is elég volt ahhoz, hogy jelezzék, a maguk részéről fontosnak tartják e program folytatását, és nyitottak megkeresni a finanszírozás lehetőségét.

7. Ígéretes jövő

A keddi áhítat során újra Ezékiel próféta felé fordultunk. „Életre kelhetnek-e ezek a csontok?” – kérdezte tőle az Úr Izrael romjai felett (Ez 37,3). Életre kelhetnek-e ezek a csontok? – kérdez minket is szórványosodó gyülekezeteinkről. S de jó, hogy ő adja meg végül e kérdésre a választ: „Lelkemet adom belétek, életre keltek” (Ez 37,3.14). Hihetetlen a válasz? Én úgy érzem, inkább reménykeltő. S hiszem, hogy ez a válasz nemcsak Ezékielhez szólhat, s nemcsak a fogságbeli Izraelé lehet, hanem szólhat hozzánk is. És lehet a mi esetünk is református közösségeinké is. Hogy hogyan s milyen formában? Nem tudom. Ezért gondolom, hogy nyitottnak kell lennünk, s engednünk kell, hogy Isten megleljen bennünket. Hogy hogyan, azt mi nem tudjuk, és ez rendben is van így, hiszen ő mondja: „...csak én tudom, mi a tervem veletek – így szól az Úr –: jólétet és nem romlást tervezek, és reményteljes jövő az, amelyet nektek szánok” (Jer 29,11).

Jólét és reményteljes jövő. Miénk lehet, Isten ezt szánja nekünk. Isten ezt szánja a gyülekezeteknek. És mi e jó terv megvalósításán dolgozhatunk. Micsoda kiváltság! Dolgozhatunk valami olyanon, amit más képtelenségnek tart. Amihez más talán hozzá sem kezdene. Amitől oly sokan gyorsan elfutnak. Viszont mi szerszámok lehetünk Isten kezében. Isten általunk tesz csodákat. Bennünket erre választott ki az Úr. Akit a legreménytelenebb helyre állított, az által akarja tenni a legnagyobb csodát. Gyönyörű hivatás. És micsoda ígéretetek vannak hozzá: „...összegyűjtöm őket, mert megváltottam őket, és annyian lesznek, mint régen (Zak 10,8). „Ne félj, te kicsiny nyáj, mert úgy tetszett a ti Atyátoknak, hogy nektek adja az országot” (Lk 12,32).

Hogyan teljesülnek ezek az ígéretetek? Nem tudom. De nem is az a dolgom, hogy én tanuljak meg csodát tenni. Bennünket csak arra küld az Úr, hogy minden lelkesedésünket, kreativitásunkat, Isten- és emberszeretetünket, áldozatkészségünket adjuk bele az ő szolgálatába. S ne lankadjunk és ne csüggedjünk, hanem legjobb tudásunk szerint szolgáljunk. És ha már egészen elcsüggednénk, mert nem történnek az általunk várt tempóban a látványos csodák, akkor se feledjük el Isten ígértét: „Nem hiábavaló a ti fáradozásotok az Úrban” (1Kor 15,58).

¹⁰ Vö. Heidelbergi Káté 27. kérdés-felelet.

Most amelyik ige a legjobban megszólított, arról kezdj beszélgetésbe az Úrral! Tíz percet szánunk a csendes imádságra.

Ha van, amit szívesen elmondotok egymás füle hallatára hangos imaközösségben is az Úrnak, akkor most lehetőség van erre.

Miatyánk...

Áldás: „Ezért, szeretett testvéreim, legyetek szilárdak, rendíthetetlenek, buzgólkodjatok mindenkor az Úr munkájában, hiszen tudjátok, hogy fáradozásotok nem hiábavaló az Úrban” (1Kor 15,58).

Ének: Ó, Sion, ébredj, töltsd be küldetésed... (kifejezetten a küldetésről szóló, lelkesítő ének).

Az áhítat célja az volt, hogy Isten ígéretei felett elgondolkodva megerősödjön az a bizalom, mely alapja lehet a lelkes szolgálatnak nehéz körülmények között is.

8. A program záró szakasza

A reggelire időzítve érkezett meg meglepetésvendégünk, az egyházkerületi missziói bizottság elnöke. Őt kértem fel, hogy a program csúcspontját jelentő „kibocsátó”, új küldetést adó istentiszteletet tartsa meg, melyen az úrvacsora szentségében, a kenyér megtörésében felismerhetjük a velünk lévő Urat, és a jegyek vétele által kaphatunk erőt a küldetés végzéséhez. Meghívtunk jelenlétét azért éreztem fontosnak, hogy résztvevőink érezzék, az egész kerület figyelmét és szeretetét élvezhetik.

Ezt követte egy nagycsoportos beszélgetés, ezzel a kérdéssel: mit tanácsolnál a kisgyülekezetben szolgáló lelkésztestvérednek? Néhány gondolattal vezettem fel arról, amire emberi oldalon szerintem feltétlenül szükségünk van:

1. Méltóság. Nem gőg és nem rossz értelmű büszkeség, hanem méltóság. Sokszor tapasztaltam, hogy szolgálatunk során megalázó helyzetekbe kerülünk. Maga a rendszer, a kiszolgáltatottság, a szóhasználat olyan, hogy önbecsülésünk rongálására alkalmas. (Például lelkésztartás. Nem. A gyülekezet nem azért adakozik, hogy eltartson, hanem mert lehetőséget kapott Istentől hálája kifejezésére.)

Ti hallatlan nehéz, sokrétű, nagy szakértelmet igénylő és értékes munkát végeztek. Az élő Isten szolgálói vagytok, és ez méltóságot ad nektek.

Persze sokaknak nehéz a kérés, nekünk meg gyakran kunyerálnunk kell. De közben meg kell őriznünk méltóságunkat. Tudjuk, nem magunknak kérünk. Tudjuk, Isten ügyét szolgáljuk. Tudjuk, megdolgozunk a fizetésünkért.

A méltóságba beleértem azt is, hogy komolyan vesszük önmagunkat, és azt is, amit, akit hirdetünk. Igehirdetésünknek legyen súlya. Ha mi hiszünk abban, amit hirdetünk, akkor nyugodtan támaszthatunk elvárásokat.

2. Szövetségeseink. Itt azt is mondhattam volna, hogy kompromisszumkézség. A háborúhoz elég, ha ellenségeink vannak. A győzelemhez szövetségeseinkre is szükségünk van. Szövetségesszerzéshez szükség van a méltóságra. Ha van méltóságunk, szívesebben csatlakoznak hozzánk emberek. De szükség van bizonyos rugalmasságra is, tudniillik hogy elfogadjuk az embereket úgy, ahogy vannak. És a legfontosabb, hogy munkánk eredményességét segítő legyen elég szövetségeseink, hogy szeressük őket. Szeressük a gyülekezetünket! Soha ne a sértettség, hanem (még olykor haragunkban is) a szeretet legyen érezhető rajtunk.

A szövetségesek szerzéséhez és többségben tartásához sokat kell foglalkozni velük, hogy pontosan értsék, mit és miért akartok.

Nagyon jó olyan presbitériummal dolgozni, amelyben kényelmes többségünk van, de ezért tenni is kell.

3. Összefogás. A környék gyülekezetei együtt tudják felmutatni az egyház egységét, és közösen a kisgyülekezetek is meg tudnak valósítani olyan missziói programokat, amelyeket külön nem. Nekem ebben példa volt első esperesem, akik a kiskörözést forszírozta. Mai napig is emlékszem a közös programokra...

De ti mondjátok el, mit javasolnátok a kisgyülekezetben szolgáló kollégának, ami nektek bejött, és ami által hatékonyabbá teheti szolgálatát.

*

Az istentiszteleten elhangzott nagyon rövid ígírdetés a küldetést erősítette, az úrvacsora szentségével pedig az emmausi út elérte csúcspontját. „Akinék az Úr megjelent, annak számára minden megváltozik. Az felkerekedik, de nem dönti ki a világot a sarkából, hanem visszatér oda, ahonnan érkezett [...] hétköznapijához, munkájához, persze jelentősen más emberként.”¹¹

Hiszem, hogy a kenyér megtörésében megisméltődött köztünk a csoda, felismertük a köztünk munkálkodó Urat.

Az ezt követő visszajelzések után közös ebédrel zárult a program.

A szerző református lelkész, lelkigondozó.

István Lenkey: „Two Days for You”. Pastoral Care Program for Pastors Serving in Small Villages. *Suicidal acts, divorce, alcoholism. In the case of pastors these are not only sad tragedies but also loud scandals. The public opinion (even that of the church) also raises the question of authenticity in such cases. When such events happen, the painfully ignored issue of pastoral care of pastors becomes a topic of conversations for a while.*

The present study raises attention to a problem that is even more insidious and destructive to the wider area of the church. Vocational weariness, the loss of enthusiasm, the feeling of helplessness and escaping into acts of compensation are things that nobody pays attention to, but that quietly destroy the mental health of pastors as well as the churches. Behind them are systemic problems that only the church government would be in power to change. My study presents an experiment in which pastors serving in small, waning villages are given a possibility, on one hand, to experience that they are appreciated by the larger community of the church, on the other hand, to honestly think through their vocation in a safe environment, in the presence of the Lord and, ultimately, receive strength to continue their difficult ministry.

Keywords: *sickening system, pastors in the diaspora, burn-out, accompaniment, inspiration*

11 I. BAUMGARTNER: *Pasztorálpszichológia*, i. m. 145.